

ХРИСТО БОТЕВ - „НА ПРОЩАВАНЕ”

ЗАВЕТЪТ НА ЛИРИЧЕСКИЯ ГЕРОЙ - ПРОЩАВАНЕ С РОДНОТ

Ботевата творба „**На прощаване**” е колко-то типична възрожденска изповед на бунтовника, страдащ за бащино огнище и родна земя, сътворяващ призивното, слово за съпро-тива и неподчинение, толкова и завещание, нетипично за епохата като дълбочина на идеи-те. Анализационното разграничаване между поетически свят и житейски факт все пак сви-детелства за близост между творческото битие на Ботевия лирически говорител и поетичната драма на лирическият герой. За това говори общата им поетична изповед:

вече пушка нарамих.”

„Прости ме и веч прощавай! / Аз

Изповедт

а-прощаване е ритуално действие, което трябва по своеобразен начин да урав-новеси отношенията в патриархалния космос. Самото сбогуване - синонимен вариант на прощаване, изравнява минало и бъдеще в сакралния миг на раздяла, когато трябва да се изрекат най-съкровениите слова:

„Прости ме и веч прощавай!”

Подобна настояща мол-ба, която носи нюансите на повелителност, обхваща целия спектър от комуникативни нагласи в този момент. Те са втъкани в болката и тъгата на майчиния плач. В минорната гама на елегичното настроение е болката от раздялата, т. е! - прощаването, и голямата сила на майчиното сърце да прости, да приеме свободния избор на прощаващия се с родното син. Мотивът за раздялата е предста-вен като универсално осъществен акт. Роб-ството е лишило и родно пространство, и

„теж-ка чужбина”

от
усещането за реалност на жи-вота. Картината на поругания дом сякаш ид-ва от бездната на ада - използван е тавтологичен постоянен епитет „черни
чернеят”,
конст-рукция, позната от песенния фолклор. Интим-но-родовите отношения са само една мнима реалност. Непълноценността на загърбената робска тега е реализирана с невероятен поетически усет точно при описанието на ли-бето:

там, дето либе хубаво

черни си очи вдигнеш

и с оназ тиха усмивка

в скръбно ги сърце впиеше;

Липсва словото, липсва гласът, един забавен каданс в напрегнатата изповед, най-тихият мо-мент в цялата творба. Вливането, изсмукването на духовната жизненост и човешкото поругаване са художествен израз на метафорично изживяване деформационните стихии на роб-ския живот в Ботевото творчество.

Единственият положителен обрат в първата част на творбата е в контраста, идващ от тиха-та бяла лента на Дунава, разполовяваща в тек-стовото поле безкрайната мъка, тъга, сълзи. Евентуалното бъдещо действие - символични-ят жест на преминаване на Дунава („*ах, утре като премина/ през тиха бяла Дунава!* ”), е с ключова идейна натовареност. Реката е митологичен и фолклорен знак за осъществяван преход, за извършвана промяна с героя. В тек-ста тя е разделителна нишка между добро и зло, между страдание и героизъм, между немилият и недраг лирически герой и юнака, в който се легендаризира.

Според фолклорното световъзприемане, отлъчието от дома, попадането в не-свой свят е знак за нарушен порядък. Пътуването на ге-роя през паралелните структури от земи и пространства, означаващи изпитанията, е дви-жение, което възстановява поэтапно загубе-ната преоткрита хармония на златното мито-логично време. Но процесът е съпроводен с добиване на ценности и истини, на нов „об-раз”, на нов статут. Нерядко тласък за подоб-но действие може да бъде изречената клетва. В народните вярвания се смята, че клетвите могат да докарат на човека най-голямо не-щастие не само за него, но и за челядта му, стигат до Бога и той ги изпълнява (Д. Мари-нов). Майката и бащата кълнат сина си само когато той ги пропъди и ги остави да се скитат по чужди къщи. В текста клетвата е провоки-рана от лирическият герой и тя трябва да бъде отправена отново към онзи, който е причина за скитничеството на АЗ-а, за поругаването и лишаването му от дом. Но защо „*таз турска черна прокуда*” трябва да бъде прокълнатата, ко-ето показва крайност на трагизма, точно от майката, а не от бащата, чийто клетви са огън и са с по-голяма сила. Бащината клетва е със статута на пълна разрушителна сила за знаци-те на рода, на материалността - дом, ниви. Майчината клетва се свързва с майчиното мляко (майчини сълзи - майчино мляко - май-чина клетва - равновесни центрове, около които се разполага битието на героя в опитите да бъде разбран и подкрепен). Така тя при-добива функциите на преградна

стена и на-сърчение (повторителността, която се съдържа в използваните глаголни форми

лни" - „проклинай“).

Осмисля се като благословия за победно завръщане или „аргументира“ смъртта, става опрощаване на избора сега

(„та тебе клета оставих/ за първо чедо да жалиш!

”

)

като антитеза на дотогава

(„да ходим, да се скитаме“) -

неопределеност на действията, безпосочност, която не може да бъде позитивна.

Отвъдността на чуждата земя е лирическо и житейско следствие от „таз турска черна про-куда“,

която

пропъжда младите. Така желание-то да се получи опрощение се обвързва и с трагичното разполовяване на света на свой и чужд. Чужд е не само светът на тиранина, но и на всички, които не разбират лирическият АЗ, не тръгват след него. Лирическият герой е сред близки, сред едновеци и в същото време самотата на предприетия индивидуален акт го прави недотам разбран. В текста е активиран класически художествен мотив - за скитни-чеството, за самотата, за неразбирането. Варианти на тази ситуация са тръгването, пътуването, завръщането. В

„На прощаване“

при-състват и трите аспекта на принудителна раз-лъка със страдащата родина, като завръщане-то е основен смислово-организиращ център. Условната водна граница има и друго важно идейно значение. Ритуалът на посвещение се свързва с раждането на юнака и с моралното основание да остави своя завет.

Обикновено завещанието е приоритет на по-възрастните, но изповедният характер на творбата дава правото на лирическият АЗ да остави избора на героична смърт като песенно завещание. Смъртта е връзката между земно и от-въдно. За нея се мисли съзнателно, когато иг-рите на съдбата станат част от конкретното би-тие на индивида. Основен неин измерител и културологичен класификатор е завещанието, заветът.

Така „виденията“ на смъртта и на победата носят своеобразни послания. Смъртта не се

схваща като окончателност, а като фигуратив-но, изгубило усещането за страх предизвика-телство за приемственост. Поставянето на завръщането на втори план, т. е. на живота, след глобалната картина на физическо унищожение отвежда към

Йерархията на понятията, „подредени“ в лирическото време от лирическият герой. Противно на това, словосъчетание-то „свобода и смърт юнашка“ ги размества като последователност, но и равнопоставя като синтактична връзка. Заветът на лирическият герой потъва в неясните очертания на всякаква бъдещност - „нявга“. Но без посвещение бунтовникът не може да прекрачи буквално или метафорично очертаната граница, за да стигне до скърбящия роден свят. И тъй като и текстово, и реално смъртта разполага с повече права, героят трябва да я изживее чрез завещания спомен за своя избор. Като извикан от пространството на спомена, образът на преживяното е с два цвята - черен и бял. Изграденият духовен, нематериален образ, макар и на границата между живота и смъртта, се слива с природата, с вечната материя:

бяло ми месо по скали,

по скали и по орляци,

черни ми кърви В земята,

в земята, майко, черната!

Вертикалът, който очертава космически обем (земя - скали, орляци) на извършваното природно причастие, е белязан и с цветовия контраст, и с особената сакрализация на по-руганата родна земя (черни кърви в черната земя - кръвта е алюзия за очистване на обременената от греховност родна земя). Посланията на „*бяло ми месо по скали,.../ черни ми кърви в земята...*“ вече са ориентирани към желанието не за своеобразно ритуално прощаване със загиналия, а към метафизичното съзерцание на извършения подвиг в порива към свобода. Помненето и търсенето на последните материални следи от живота на героя са най-мистичният, но и най-осезаемият завет към невръстните братя. Тези действия ще повторят акта на подвига и ще възстановят битката с поробителя чрез търсената-намерена пушка и сабя. Ако заветът е станал действваща съпротивителна сила, то тогава има необходимост от атрибутите на юнашката битка: „*и дето срещнат душманин със куршум да го поздравят, а пък със сабя помилват...*“

Смъртта, метафорично изградена чрез поздрав, ласка и милувка, ще възмезди героя

за загубата на живота чрез приемствения спомен за него, превърнат от братята в клетвен завет.

Смислово темата за завета е развита и чрез темата за паметта, в която активни символи са „песен юнашка” - „да каже нявга народът” - „с сърце сичко разкажи”.

Словото (сърцето е интимна реч) трябва да разкаже за пътя на бунтовника, за духовните несрети, за страданието, ако си послужим с два лирически акцента - „куршум пропей”

и „с

куршум пронизан” -

за песента и за смъртта по пътя към безсмъртието. То ще насърчи и научи братята на необходимата за бунтовника, за юнака духовна амплитуда - „силно да любят и мразят”.

Либето в първата част на творбата поставя в рамките на патриархалния канон желанието за мъжка защита, за съхраняване на рода чрез скритата тъга и метафоричното пронизване на сърцето на юнака. При визията за победното завръщане любимата ще бъде посветена в борбата чрез ритуалните жестове на любовта, поставени в нетрадиционно словесно обкръжение: „А аз ще либе прегърна/ с кървава ръка през рамо/ да чуй то сърце юнашко, / как тупа сърце, играе;/ плачът му да спра с целувка, / съл-зи му суета да глътна...”

Посвещаването не е приоритет за братята, защото е необходимо кодът на юначеството да бъде предаден на цялата родова общност, на всеки, почувствал се не-роб.

Смисловият обрат: „дето ще кажат за мене/ нехрани майка излезе”... „да каже нявга наро-дът:/ умря, сиромах, за правда, / за правда и за свобода...”, е

носител на кристализираща духовна памет, на действена легендаризация, на постигнато причастие с нетленното, вечното чрез поетичната сакралност на словото.

Силната творческа интуиция на Ботев и контрастното изживяване на драматични ситуации превръщат текста в поетичен завет, който осмисля неговото приемствено „пътуване” като послание към бъдещето. А то е:

„Дружина тръгва, отива, / пътят е страшен, но славен: / аз може млад да загина...”

Стихотворението „**На прощаване**” е носещото трагично усещане за прощаване с

родното и на самия Ботев.